

МИХ. ГРУШЕВСЬКИЙ.

Памяти Володимира Антоновича.

Все рідшає славна дружина — тих що в найтяжших часах українського життя zostали ся вірними своему народови й своїм обов'язкам перед ним. В чорну, гірку добу, коли відобрано йому всяку можливість національного самоозначення, і як раз енергічнійший, громадянсько настроєний елемент кидав рідний ґрунт, вважаючи національну українську справу не тільки безвиглядною, а й марною, — сї люде заслужили вічну вдячність нашого громадянства, — як ті провідники старого Риму, яким в часи найтяжших проб громада складала подяку за те, що й серед таких сумних обставин не вважали пропащою справу свого народу. Жадібно шукали вони доріг суспільно-національному розвитку, підвалин національному життю в тій пітьмі, і не марними були зусилля сих горячих сердець, сих благородних умів!

Два імени ясїли на чолї сеї плеяди і зістануть ся по вік виписаними на сій добі українського життя.

На одній з найвизначніших памяток української традиції, українського історичного самопізнання були написані сї імена як товаришів-співробітників, і в уяві українського громадянства вони зв'язали ся так тісно, що само собою одно викликало в памяти друге. Кождий з них підчеркнув свою сторону в програмі розвитку нашого національного життя. Оден (Драгоманов) сторону суспільно-політичну, другий (Антонович) культурно-наукову, історично-етнографічну. Для сучасників се стало двома антитезами в сфері теоретичного і практичного українства. Але дальший розвій української мисли звів їх у синтез і обом представникам — проповідникам сих напрямів, позитивним здобуткам їх мисли й праці признав визначне, не минуше місце й значінне в історії нашого національного розвитку.

І от прощаємось з тобою, другим і останнім з тої славної двійці. Твоя звичайна скромність, яку виявляв ти в життю, не боронить уже нам висловити тобі ту любов і поважання глибоке, яким окружало твое ім'я українське громадянство, завдяки твоїм заслугам і обставинам твого життя і трудів.

Ти родився в пануючій клясї, членом народу-володаря, що в ідеї панування на українській землі вирощував тебе як інших своїх дітей. Ти розірвав з ним, щоб стати членом нашого народу — народу-демосу. Ти бажав розділити його недолю, пониження і страждання, на які засудила його неприхильна доля, і вказати дорогу всім, хто фізично зв'язаний з нашою землею, хоче не бути духово чужим для неї. Ти став причастником великого горя нашого народу і його великих змагань і поривів до правди й справедливості, — і сили свого високого уму і благородного серця віддав на то, щоб вияснити глибокий зміст цих змагань, провідну історичну ідею народу-демосу.

Ти висловляв надію, переходячи в ряди української суспільності, що горячою любов'ю і працею для нашого народу ти станеш своїм, рідним для неї. Ти здобув більше — бо став для неї любленим між любленими, від перших праць твоїх і до кінця многотрудного твого віку.

І нині, спочивши від трудів і болів своїх — спи, друже! спи, брате! Тіло твоє віддаємо нашій землі, яку так любив ти! Київські гори, що були гніздом старого українського життя, яке ти досліджував з такою любов'ю, любовно приймуть немичний і слабкий посуд твого духу. Але він — невмирущий, могутний дух твій, в творах твоєї мисли, буде вічним учасником українського життя, доки житиме українське ім'я.

Прим. ред. Життю й діяльності Володимира Антоновича Літ. Наук. Вістник присвятив недавно, з нагоди його юбілею велику розвідку д-ра Стефана Томашівського (рік 1906). Тепер з нагоди його смерті містить він замість статті мову, сказану на похороні, 11 (24) марта.